

Vrij verkeer van werknemers

Veel van ons dromen ervan om ooit in een ander Europees land te gaan werken. Uit een onderzoek van het Bureau voor de Statistiek van de EU blijkt dat zo'n 80 miljoen Europeanen deze droom hebben. Ongeveer vijftig miljoen mensen hebben dit al in praktijk gebracht. In 2014 werkten ongeveer 15 miljoen EU-burgers in een ander land dan het land waar ze vandaan kwamen.

We hebben het recht ergens anders te werken vanwege de EU-regels voor vrij verkeer van werknemers. Deze regels zijn gebaseerd op het **beginsel van de vier vrijheden**, die aan het begin van de samenwerking in de EU na de Tweede Wereldoorlog zijn ontstaan. Het beginsel betekent dat kapitaal, goederen, diensten en arbeid zich in de Unie over nationale grenzen heen kunnen bewegen. De EU-landen wilden een grote, gemeenschappelijke markt, waar mensen over de grenzen heen handel drijven, investeren en waar arbeidskrachten zich vrijelijk kunnen verplaatsen naar beschikbare banen.

Maar hoe mooi de theorie, de praktijk is anders. Ook al wilden de lidstaten wel een grote gemeenschappelijke markt, er was toch veel weerstand tegen het toelaten van concurrentie van buitenaf. Elk land had zijn eigen regels en manieren van zakendoen waarbij andere landen vaak werden uitgesloten, tot grote vreugde van de bevolking. Soms waren die regels niet eens

op nationaal niveau, maar op stadsniveau. Daarnaast vonden vertegenwoordigers van bepaalde bedrijfstakken of sectoren dat bepaald werk alleen mag worden uitgevoerd door mensen met zeer specifieke kwalificaties.

De verwezenlijking van de interne markt is daarom een geleidelijk proces, en nog niet af. In de jaren tachtig en de daaropvolgende decennia zijn grote stappen gezet. De Commissie en het Hof van Justitie van de EU hebben druk uitgeoefend op de lidstaten om zich in de praktijk open te stellen voor elkaars goederen en diensten, zoals ze hadden beloofd.

Om in het buitenland te kunnen werken, heb je normaal gesproken een speciale werkvergunning nodig, die vaak nogal lastig te verkrijgen is. Dat is niet langer nodig in de EU - als je een EU-burger bent.

Het is een voordeel voor ingezetenen in alle EU-landen dat ze zich overal kunnen vestigen waar ze willen. Aan de andere kant kan het een nadeel zijn als iemand uit een land met lagere lonen aanbiedt om *jouw* werk te doen voor de helft van jouw salaris. Of als blijkt dat een monteur of tandarts een andere opleiding heeft genoten dan je gewend bent.

Wat zijn je rechten?

Als je ingezetene bent van een land dat valt onder de EU-wetgeving, kun je solliciteren naar een baan, werken en wonen in alle EU/EER-landen. Je mag niet gediscrimineerd worden vanwege het feit dat je niet afkomstig bent uit een gastland, **en de wet geeft je op de volgende punten het recht op dezelfde condities als de eigen burgers van het land:**

- Toegang tot banen
- Medische behandelingen
- Werkomstandigheden
- Sociale uitkeringen, bijvoorbeeld als je ziek wordt of werkloos raakt
- Belastingen
- Onderwijs en onderwijsondersteuning voor kinderen

Als je vijf opeenvolgende jaren legaal in een ander EU-land hebt gewoond, heb je automatisch het recht om daar zo lang te blijven als je wilt. Deze condities kunnen natuurlijk beter of slechter zijn dan de condities waaraan je gewend bent in je eigen land.

Hoewel alle lidstaten ermee hebben ingestemd elkaars burgers gelijk te behandelen, zijn er in de praktijk veel voorbeelden van verschillende behandeling. In sommige gevallen is het nodig om naar het Hof van Justitie van de EU te stappen om te bepalen of er een objectieve reden was om een baan of een recht te weigeren, of dat dit het gevolg was van onredelijke discriminatie.

Sociale dumping en gelukszoekers

De uitdrukking *sociale dumping* wordt gebruikt als buitenlandse werknemers in een land loon- en arbeidsvoorwaarden krijgen die onder het normale niveau van dat land liggen. Dit kan druk uitoefenen op de eigen werknemers om ook slechtere voorwaarden te accepteren, en het kan de lonen in een land drukken. Toen de EU in 2003 werd uitgebreid met een aantal Oost-Europese landen met lagere lonen, hebben veel EU-landen de mogelijke immigratie door een overgangsregeling vertraagd. Tegelijkertijd zijn de vakbonden zeer actief geweest in het opsporen van werkgevers die onredelijk gebruik maken van buitenlandse arbeidskrachten.

De uitdrukking *gelukszoekers* of economische migranten is gericht op buitenlanders die ervan verdacht worden naar andere EU-landen te verhuizen om hun gunstige sociale stelsels uit te buiten. De uitdrukking wordt voornamelijk gebruikt voor mensen buiten de arbeidsmarkt en vaak ook van buiten de EU. Het levert veel discussie op binnen lidstaten en de EU.

Wie heeft het recht?

Het recht om in andere EU-landen te werken geldt voor EU-ingezetenen en voor ingezetenen uit de zogenaamde EER-landen die in principe voldoen aan de regels van de interne markt van de EU (Noorwegen, IJsland, Liechtenstein en Zwitserland). Als je getrouwd bent en kinderen hebt, gelden de rechten ook voor hen. Als je ingezetene bent van een land buiten de EU/EER zijn de regels niet van toepassing, ook niet als je als asielzoeker in een EU-land woont.

De regels zijn bedoeld voor degenen die hun arbeid aanbieden. De basisgedachte is dat je door iemand in **dienst** moet worden genomen om recht van vrij verkeer te hebben. Je moet ook echt **betaald** worden voor je werk. En je moet deel uitmaken van de arbeidsmarkt van het gastland.

Als je daarentegen door een bedrijf in een ander land wordt **gestationeerd**, dan is dat een heel andere zaak. Problemen en regels zijn ook anders als je met je vermogen of pensioen wilt vestigen, of als je een bedrijf in een ander EU-land wilt starten. Ook als je niet in staat bent om in je eigen onderhoud te voorzien, dan heb je in veel opzichten minder rechten.

Het Hof van Justitie

De regels inzake vrij verkeer moeten rekening houden met allerlei verschillende omstandigheden binnen de gehele EU. Tegelijkertijd gaat het om zeer ernstige zaken voor miljoenen mensen: bestaansmiddelen, arbeidsomstandigheden, economie - en het vermogen van mensen om de strijd aan te binden met grote bedrijven. Er staan grote belangen op het spel, die vaak met elkaar botsen.

De regels zijn daarom zeer gedetailleerd en specifiek. In de meeste gevallen is het heel duidelijk welke regels van toepassing zijn, en als je je rechten niet automatisch krijgt, kun je een rechtszaak aanspannen bij het Hof van Justitie van de Europese Unie. Maar twijfels, grijze zones en nieuwe probleemgebieden ontstaan voortdurend, hetzij omdat iemand de grenzen opzoekt, hetzij omdat de arbeidsmarkt verandert. Er kunnen zich nieuwe gevallen voordoen die niemand verwachtte bij de onderhandelingen over de regels.

In dergelijke gevallen wordt het Hof vaak gevraagd de regels te interpreteren, zodat EU-ingezetenen en de nationale rechtbanken weten welke regels van toepassing zijn. Dit heeft in de loop der tijd geleid tot enkele baanbrekende bevindingen, die de rechten van de burgers doorgaans hebben versterkt en gespecificeerd, maar die ook de discussie hebben aangewakkerd over de vraag wat en hoeveel de EU en het Hof van Justitie van de EU zou moeten bepalen.

Wie migreert?

Mensen hebben allerlei redenen geluk in een ander land te zoeken. In latere jaren was de belangrijkste golf van oost naar west en van zuid naar noord. Sinds 2004, toen tien Oost-Europese landen tot de EU toetraden, is het aantal Oost-Europeaanen in andere EU-landen verdrievoudigd - van 2 miljoen naar meer dan 6 miljoen. Na de financiële crisis in 2007 kwam er een gestage stroom van werkzoekende jongeren uit de Zuid-Europese landen op gang, daar waar werkloosheid is gestegen en hun kansen waren afgenomen.

Economische argumenten voor vrij verkeer

Economie is een zo efficiënt mogelijk gebruik van de eigen middelen. Kapitaal, kennis en arbeidskrachten moeten ingezet worden waar ze de meeste waarde produceren tegen de laagste kosten. Daarom is concurrentie op vrije markten goed voor de economie en zijn beperkingen op de markt meestal slecht voor de economie (hoewel ze goed of noodzakelijk kunnen zijn om andere redenen).

Dit economische basisprincipe geldt ook op de arbeidsmarkt. Als de beroepsbevolking daar is waar ze het meest kan produceren, dan is dat een economisch voordeel. Er moet arbeidskrachten zijn waar vraag naar is (dat wil zeggen, in gebieden en industrieën met een sterke groei). Tegelijkertijd is het belangrijk dat werknemers over de juiste kwalificaties beschikken, omdat de productie in veel sectoren tegenwoordig zeer gespecialiseerd is. Het vinden van de juiste lasser of advocaat kan zeer waardevol zijn.

Maar wat goed is voor de economie is een ding. Een andere vraag is: wie profiteert van een goede economie? Economische vooruitgang voor de een kan een tegenslag zijn voor de ander. Als de best opgeleide burgers naar economische groeicentra migreren, dan is dat nadelig voor de ontwikkeling op de plaatsen waar ze vertrekken. En terwijl de bedrijven en de meest gewilde werknemers in succesvolle bedrijven goed in hun levensonderhoud kunnen voorzien, kunnen anderen hun baan verliezen of hun loon laten drukken door goedkope, buitenlandse concurrentie. Een betere economie kan daarom leiden tot een grotere ongelijkheid tussen maatschappelijke groepen, sectoren of geografische gebieden.

Ongelijkheid kan worden tegengegaan door te investeren in "verwaarloosde gebieden" en door te investeren in onderwijs voor de werknemers die onder druk staan. Een deel van het EU geld gaat naar het Europees Sociaal Fonds, het ESF, dat acht procent van de totale EU-begroting voor zijn rekening neemt.